

nom.¹³ Per aquestes raons donem aquesta etimologia com a una bona possibilitat, deixant a la investigació futura la resolució concreta del problema.

DERIV.: *Orxeller* 'tintorer que emprava orxella' [*urxeller*, en doc. de 1347 de Pollença, Mall. (veg. supra); c. 1460, *Spill*: «viu ab gran plaga / amb semblant hosta [la dona] / tant indisposta, / qui hi participa: / mort s'antipa / com l'urcheller / e triaquer» (vers 8481)], d'on queda palès que orxella era matèria verinosa; en temps moderns *urxeller* fou usat pel mall. Costa Llobera (veg. *AlcM*, s. v. *urxeller*).

Orcina, pres de l'it. *orcina*, derivat culte de l'italià *or(i)cello. Orceina*.

¹ Veg. M. Gual Camarena, *Vocab. Com. Med.* (Barcelona 1976), p. 377. — ² El text de Chabàs, seguint el ms. posa «De full *urxella*», però ens sembla cal esmenar-lo llegint «d'*urxella*»; cf. el nom fr. *orseille feuillé* que Roland (*Flore* xi, 127) cita d'un autor de 1784. És a dir: «el mestre tintorer no prepara més tines de fulla d'*orxella*». — ³ *DCEC* iv, 652b19ss. ens informa que el botànic Vandelli (1771) cita com a port. *urzella* i Avelhar Broteiro (1788): *orcella das ilhas, orzella, orzilla i urcella*, formes que semblen manifestar la influència del mot mossàrab. — ⁴ Hi ha a més un primer testimoni d'*orchil* en Cadamosto (*Zaccaria*, p. 492), italià que va passar gran part de la seva vida a Portugal (c. 1460). — ⁵ A l'última edició, però, accepta *AURICILLA* 'orelleta'. — ⁶ L'explicació de Gamillscheg, que suposa *HERBA DE URCEOLIS* > fr. **herbe d'orçueil* (recordem l'exemple *orsolle* del S. xv), d'on després *orseille*, ultra el desavantatge de partir d'una forma hipotètica, ens obligaria a mirar les altres formes romàniques com a manlleus del francès, en contradicció de l'hàbitat de l'*orxella* i també de la documentació disponible (en mossàrab ja en el S. x i en català en el XIII). M-L. (*REW*, 9078a) no té en compte les formes hispàniques (*orxella* i *urchilla*) fora del port. *orzela, orzilba*, i com a forma italiana inclou només *orcella*. — ⁷ Notem a més que Simonet volia derivar d'**AURICELLA* 'daurat' encara un altre mot, el cast. *arzolla*, nom d'una altra planta (espècie de centaura semblant a *carthamus*), documentat com a *'arzúlla* en Abenalbéitar, que descriu com a planta semblant a *orchican*; però vegeu ara el que diu JCoromines a l'article *arzolla* del *DECH* i, 368b48ss. — ⁸ La interrogació que acompanya l'any en qüestió i en d'altres és de l'editor per a fer constar la incertitud de la data de la lleuda en qüestió. — ⁹ J. F. Frago, en *Actes del Vè Col. Int. de Ll. i Lit. Cat.* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1980), p. 436. — ¹⁰ Segons els diccionaris grecs, el *χρῆστον* de Dioscòrides degué ser una espècie de trèvol. — ¹¹ Es poden afegir a aquesta llista els exemples d'*orchécano* (amb variants *orxitano, oxitano, i achécano* que apareixen en les lleudes de Barcelona (1252) i de Saragossa (1292) i que Gual Camarena en un article a part identifica a tort amb el cast. *orégano*. — ¹² Vist evidentment en un document de 1327 de Marsella, però oblidat de repro-

duir en l'article a on es fa remissió. — ¹³ El Prof. Josep Cuatrecasas, l'autoritat botànica del qual mereix el més gran respecte, informa que no hi ha cap semblança entre una orella i l'*orxella*, de forma allargassada, a manera de filaments sinuosos (J. C.).

OS, del ll. vg. *ōssum*, ll. cl. *ōs, ōssis* id. □ 1.^a doc.: Llull.

Exemples: «(donar cruixit los) *osses* (a algú)», en Muntaner, *Cròn.*, cap. 171 (ed. Col. Pop. Barc., v, 40.6); *Spill*: «veureu souar / cap, braç trencar, / croxir los *ossos*» (v. 9557); *haver gran os a roure* 'tenir gran dificultat' (id. v. 8536); *ossos* 'restes mortals' en Genebreda (*Consol.*, 99) i en Bruniquer, *Rúbr.* v, 44 (c. 1610), però antigament es deia més comunament *ossa* (infra); *pels ossos de* (mon pare etc.), jurament popular (ja en *Tirant, DAG.*); *os de peix* 'espina' en text de 1524: «lavors una dona --- li dix que tenia una filla que's volia morir per un *os de peix* que tenia de través en la gola» (*DAG.*); *os ballador* (*DTO.* 1647), *os bertran* 'os sacre' (Lab. 1839); *os de la galta* 'pòmul' (sentit per JCoromines a Estaon, Cardós, 1934); *os de sípia* 'la part dura que tenen les sípies i que els argenters fan servir per a motlles etc.', en Dieç, *Ll. de Menesc.* (text de 1523); *os* en el sentit de 'pinyol (de fruites)' en Busa-Nebr. 1507 (que, no oblidem, que és adaptació del Nebrixa cast.); «--- *ossos* de nespes ---» en Agustí, *Secr. d'Agr.*, 11v; 'pinyol de l'oliva' en *BDC* x, 120; *no tenir os sencer* 'estar molt fatigat' (Belv. 1805). Per a altres locucions i fraseologia, veg. *DAG.*, *AlcM*.

DERIV.: *Ossat*, *-ada*, 'que té ossos, esp. grossos' [«Vos dich que són *ossats* (uns bous) y de poc greix» (Bosch de la T., *DAG.*)]. *Ossella*: segons *AlcM* s'usa en el sentit de 'sansa, pinyolada de l'oli' a Reus. *Osset*, dim. d'*os* [Lacav. 1696]; 'l'os del genoll de xai que s'usa com a dau en jocs de nois' [Lab. 1839], anotat amb aquest significat per JCoromines a Alfàs (Marina), 1963, i *osset de la gargamella* 'nou del coll' a Estaon (Cardós), 1934. *Ossós*, *-osa* ['d'os', 1492, Cautiach, 'ossut' en Verdaguer]. *Ossut*, *-uda* [1696, Lacavalleria; Lab. 1839; Massó Torrents]. *Desossar* 'separar els ossos de la carn' [1472, JEsteve; «siete años que lo tinch muerto - y tancat dins de ma cambra / yo li mudo la camisa - todas las festas del año. / Veig qu'els ossos se *desossan* - de aquelles carnes tan blancas» (MilàF, *Romillo.*, 1882, 260.4). La variant *desnossar* fou usada per Verdaguer: «les mars del pol se baten / ab les ciutats y serres de glas / --- / y *desnossats* y a timbes» (1877, orig. i edic.; en ed. de 1878 canviat en «y trossejats y a timbes»); un exemple de *desnossar-se* en el sentit fig. de 'esforçar-se tot el que es pot fer' en un poema publicat en la «Veu de Montserrat», 1879, 180 (*AlcM*); *desnossar* s'usa a Mall. ultra el sentit normal en el de 'desxifrar, explicar': «Recoman an En Menéndez Pidal que *desmòs* y remuch bé aqueys passatges d'En Milà y de N'Amador de los Ríos» (Mn. A. Alcover, *BDLC* i, 1903, 325); la *n* d'aquesta forma sembla ser deguda a l'influència de *desnuar* que es va usar en el sentit de 'treure de lloc